

KULTUREN

A photograph of an archaeologist wearing a high-visibility yellow-green jacket and dark gloves, leaning over a dark, textured excavation site. The background is a dark, textured surface, possibly soil or rock.

Kv Gärdet 10

fornlämning 73, Lunds stad,
Lunds kommun, Skåne
Arkeologisk förundersökning 2014

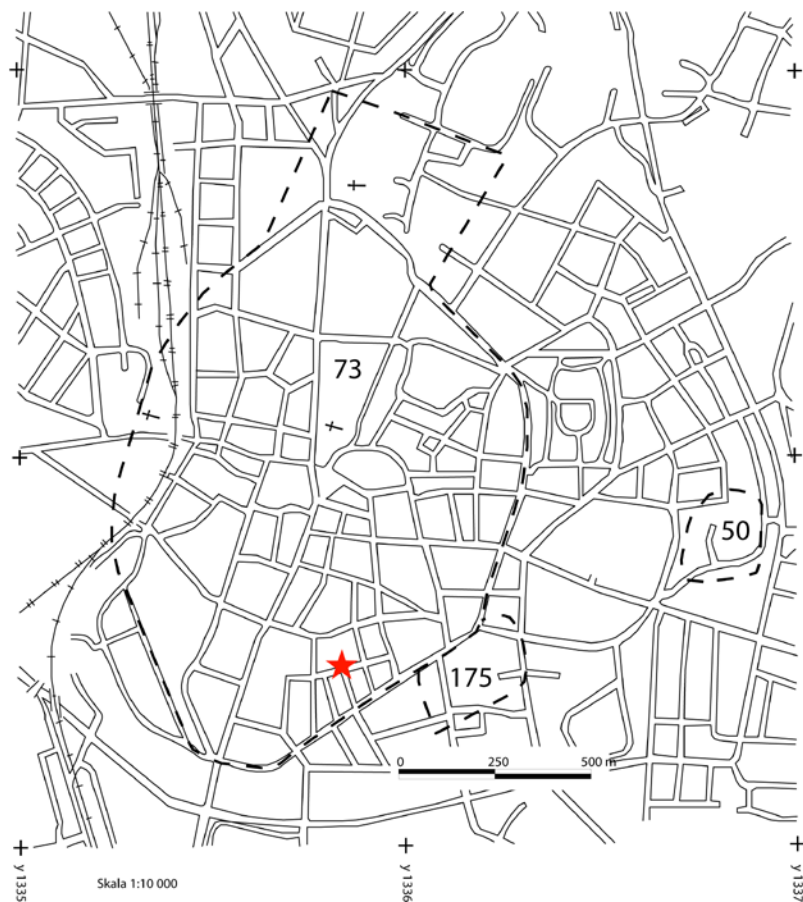
KULTURMILJÖRAPPORT 2014:09

NICKLAS KRONROTH

KULTURHISTORISKA FÖRENINGEN FÖR SÖDRA SVERIGE

Innehåll

Inledning	3
Fornlämningsmiljö	4
Tidigare arkeologiska iakttagelser.....	6
Genomförande och resultat.....	7
Sammanfattning	7
Administrativa och tekniska uppgifter	8
Referenser.....	9
Bilaga 1	10

Figur 1. Lunds medeltida stadsområde, fornlämning 73, med platsen för undersökningen markerad med röd stjärna.

Inledning

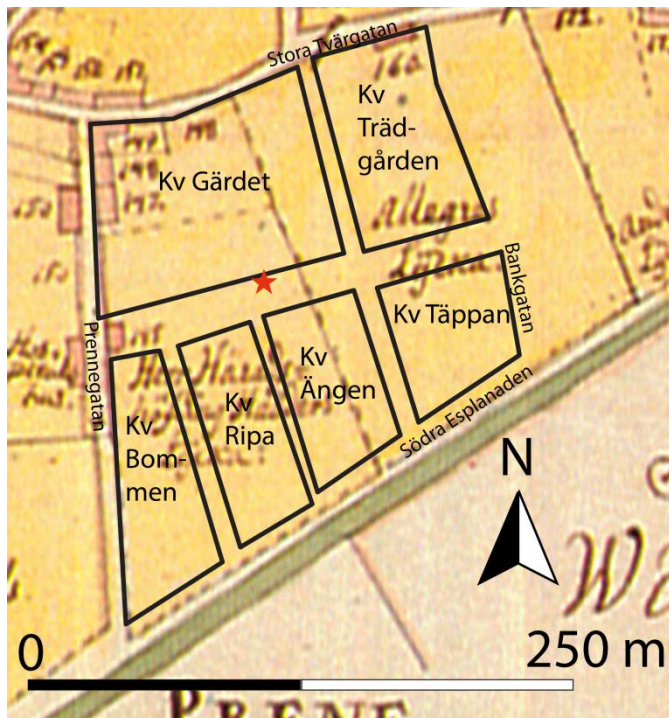
Med anledning av en förstärkning av VA-nätet invid kv Gärdet 10 i Lunds medeltida stadsområde, fornlämning 73, utfördes en arkeologisk förundersökning enligt Länsstyrelsens beslut (lst dnr 431-26705-2013). Arbetet innebar att ett schakt grävdes invid fastigheten Korsgatan 7A och ut i Korsgatan. Då arbetet innebar förstärkning av befintlig VA-ledning har området schaktats sedan tidigare, varpå återfyllnadsmassorna bestod av sand och grus från de arbetena. Dock påträffades ett kraftigt kulturlager som på grund av sin tjocklek och stratigrafiska position tolkats som ett medeltida odlingslager. Odlingslagret har odlats och ackumulerats under lång tid.

Figur 2. Jöns Elo Rydbeck: Prennegatan. Oljemålning 1864. Målning över "Ripas äng" i förgrunden, den gräsbevuxna Prennegatan till vänster och huset i korsvirke, centralt i målningen, på Prennegatan 11.

Fornlämningsmiljö

Kv Gärdet ligger i de sydöstra delarna av Lunds medeltida stadsområde och räknas som en del av "Nya stan" eller "Nöden" som området också kallats. *Nya stan* utgörs av sex kvarter mellan Stora Tvärgatan i norr, Bankgatan i öster, Prennegatan i väster och Södra Esplanaden i söder (figur 3). Kv Gärdet bildades då stadsplanen för området som kallades "Ripas äng" antogs av staden år 1873 (figur 2). En av stadens inflytelserika män, rådmann A Ripa ansökte om att få stadsindela området samt skjuta till mark för anläggandet av nya gator. Tanken var att tomterna skulle säljas billigt till mindre bemedlade individer. *Nya stan* blev en typisk arbetarstadsdel. Stadsplanen innebar att Trädgårdsgatan och Korsgatan lades ut, vilka avgränsar kv Gärdet österut respektive söderut. Dess norra och västra gränser avgränsas av Stora Tvärgatan respektive Prennegatan som båda är av medeltida ursprung (Bevaringskommittén 1980 s 18 och 53).

Figur 3. Utsnitt ur Espmans karta från år 1783 (André & Högstedt 1990 s 34), med dagens fastighetskarta ovanpå markerad med svart. De sex kvarteren som markerats med svart utgör Nya stan. Undersökningsområdet är markerat med röd stjärna.

Med ett undantag finns det inga kända äldre skriftliga källor för kvarteret som helhet. Undantaget gäller för tomterna 148-149 (numera Gärdet 20). Den nordvästra delen av tomten arrenderas år 1583 av stenhuggaren mäster Jacob (André 1984 s 92). I övrigt är det sparsamt med information om tiden före reformationen, vilket kan ha att göra med att området inte varit intensivt bebyggt tidigare. Från det arkeologiska materialet finns bebyggelseindikatorer från medeltid i form av brunnar och stolphål på enstaka tomter utmed Stora Tvärgatan och Prennegatan. Området karakteriserades av kraftiga kulturlager som tolkats som odlingslager men som också skulle kunna vara ängsmarkslager. Även under efterreformatorisk tid har området utnyttjats i huvudsak som ängsmark och endast var sporadiskt bebyggt (Johansson Hervén 1998 s 2). Enligt kartmaterial från slutet av 1700-talet utgjordes området av en lycka (figur 2) (André & Högstedt 1990 s 34).

På kv Trädgården 11, som ligger bredvid kv Gärdet, har däremot medeltida bebyggelseindikatorer, i form av rännor och hushållsnära odling, påvisats (Balic in print 2014).

Tidigare arkeologiska iakttagelser

Kv Gärdet har undersökts arkeologiskt vid enstaka tillfällen och undersökningarna gjordes framförallt under åren 1976-1980. Det saknas en detaljerad arkeologisk kunskap av området. Däremot finns det senare och mer omfattande arkeologiska undersökningar utförda i det angränsande kv Trädgården som belyser området mer kunskapsmässigt. Nedan följer ett urval av de arkeologiska undersökningarna som utförts i kv Gärdet samt i dess närområde, uppgifterna är hämtade ur Kulturens LA-arkiv om inget annat nämns.

År 1976	Under en provundersökning i kv Gärdet 2 (nuvarande 20) påträffades en 1800-tals brunn samt en möjlig broläggning av kullerstensstora stenar.
År 1976	Under en provundersökning i kv Gärdet 13 (nuvarande 22) dokumenterades en kulturlagermäktighet på 1,50 m, varav de översta 0,80-0,90 m tolkades vara odlingslager. Därunder följde 0,60 m medeltida kulturlager. Det framkom stolphål, en brunn och en latringrop.
År 1979	I samband med en grundgrävning i nuvarande kv Gärdet 20 utfördes en arkeologisk förundersökning. Bland annat framkom en medeltida stenläggning utmed Stora Tvärgatan, 2 timrade brunnar (1200-1500-tal), 1 stenlagd brunn, ett antal gropar och en ränna. Kulturlager framkom på ett djup mellan 1,20 m till 1,80 m, ett kulturlager i botten daterades med hjälp av svartgods till 1000-1200-tal.
År 1980	Vid en schaktningsövervakning i kv Gärdet 12-13 (nuvarande 22) framkom 1,50 m kraftiga kulturlager. De översta 0,80-0,90 m bestod av odlingsjord, medan de underliggande 0,20-0,60 m bestod av medeltida kulturlager.
År 1997	Med anledning av VA-arbeten inom kv Trädgården 10 utfördes en arkeologisk förundersökning. Det dokumenterades kraftiga och humösa kulturlager med få inslag av t ex träkol och bränd lera. Det tolkades som att området inte utnyttjats för bebyggelse utan ytan har använts för odling under en längre tid (Johansson Hervén 1998)
År 2011	Under en slutundersökning i kv Trädgården 11 påträffades dels de för området karakteristiska kraftiga odlingslagren och dels bebyggelseindikatorer. Bland annat kunde en nedgrävning fylld med odlade kulturlager från hushållsnära trädgårdsodling dokumenteras. Fyllningen daterades till 700-1000-tal. Dessutom påträffades en tomträna, vilken också kan indikera närliggande bebyggelse (Balic in print 2014).

Genomförande och resultat

I samband med VA arbetet på platsen grävdes ett 3,00 m långt, 1,80 m brett och 2,00 m djupt schakt ut från huskroppen på Korsgatan 7A, (kv Gärdet 10) och ut i Korsgatan. Då det schaktades i tidigare rör och ledningsschakt bestod återfyllnadsmassor i synnerhet av sand och grus från de arbetena (Bilaga 1, figur 1). Platsen var emellertid relativt utschaktad. Ett kulturlager påträffades, dels i västsektionen och dels i plan. Kulturlagret var 1,20 m djupt och ca 0,30 m brett och framkom på ett djup av 0,40 m under nuvarande trottoarnivå. Det kraftiga kulturlagret bestod av fet humös lera och tolkas som odlingslager. Kulturlagret var relativt homogent, men det förekom inblandning av träkol och bränd lera (Bilaga 1, figur 2) . Det påträffades inga fynd och det är därmed svårt att datera kulturlagret. Med tanke på dess stratigrafiska position och att det inte innehöll tegel skulle en tidigmedeltida datering kunna vara möjlig. Avsaknaden av tegel kan dock ha med andra faktorer att göra. Det saknades spår av hushållsnära odling som t ex gödsling med hushållsavfall, vilket kan indikera att spannmålsodling i åkerbruk har tillämpats. Det kan dock även indikera att området fungerat som ängsmark. Det är troligt att kulturlagret har haft samma användningsområde under en längre period och skulle kunna haft ett kontinuerligt brukande från tidigmedeltid till efterreformatorisk tid. Förändringen av området gjordes så sent som i slutet av 1800-talet, vilket kan indikera ett tidspann från medeltid till sent 1800-tal. Kulturlagret var homogent och fyndtomt, det har troligen ackumulerats genom att växtdelar brutits ned och bildat ny jord.

Sammanfattning

Med anledning av en förstärkning av VA-nätet utfördes en arkeologisk förundersökning invid kv Gärdet 10 och ut i Korsgatan. Då arbetet innebar förstärkning av VA-nätet schaktades det i tidigare rörschakt, varpå återfyllningsmassorna bestod av i huvudsak sand och grus. Ett kulturlager påträffades 0,40 m under den nuvarande marknivån. Kulturlagret var 1,20 m kraftigt och tolkas som ett odlingslager. Odlingslagret hade odlats och ackumulerats under lång tid, från medeltiden och framåt. Då stadsplanen för området antogs 1873 utgjordes området av ängsmark. Det skulle kunna innebära att området haft en lång tradition som odlings- och ängsmark.

Resultaten bekräftar vad tidigare undersökningar i området också visat, med kraftiga odlingslager. Det bör också tilläggas att det inte grävdes ned i steril mark och det är därmed oklart om det finns ytterligare kulturlager under den tolkade odlingsjorden.

Administrativa och tekniska uppgifter

Länsstyrelsens beslut, dnr	431-26705-2013	Fornlämning nr/art	RAÄ 73:1
Socken/stad	Lund	Socken-/Stadsnr	1298
Landskap	Skåne	Län	Skåne
Kommun	Lund	Trakt/kvarter/fastighet	Kv Gärdet 10
Typ av exploatering	VA-arbeten		
Uppdragsgivare	VA Syd		
Typ av undersökning	FU		
Ansvarig institution	Kulturen		
Fältarbetsledare	Nicklas Kronroth		
Övrig personal	-		
Fältarbetstid	2014-02-19--2014-02-19		
Fälttid			
Arkeolog	3 h		
Maskin	-		
Undersökningens omfattning			
Yta	6 m ²		
Kubik	11 m ³		
Schaktmeter	-		
Kostnad för arkeologi			
Fältarbete	3 x 700 =2100 SEK		
Rapport	4 x 700 =2800 SEK		
Analys	-		
Övrigt	-		
Summa:	4900 SEK		
Kostnad övrigt			
Maskiner	-		
Bodar	-		
Övrigt	-		
Summa	-		
Summa, faktisk	4900 SEK		
Summa, beslutad	Enligt löpande kostnad		
Fyndmaterial (förvaring m.m.)	Inga fynd tillvaratogs		
Arkivmaterial, förvaring	Kulturens LA-arkiv under fastighetsbeteckningen		
Ritningar, dokumentation	2 ritningar; 1 sektionsritning i skala 1:20 och 1 planritning i skala 1:20		
Foto	8 digitala foton		
Analyser			
Övriga upplysningar			

Referenser

André, A. & Högstedt, C. 1990. Kartornas Lund. 1580-talet till 1950. *Föreningen Gamla Lunds årsskrift 72*, Lund.

Andrén, A. 1984. Lund - tomtindelning, ägostruktur, sockenbildning *Medeltidsstaden 56*. RAÄ & SHM rapport. Stockholm.

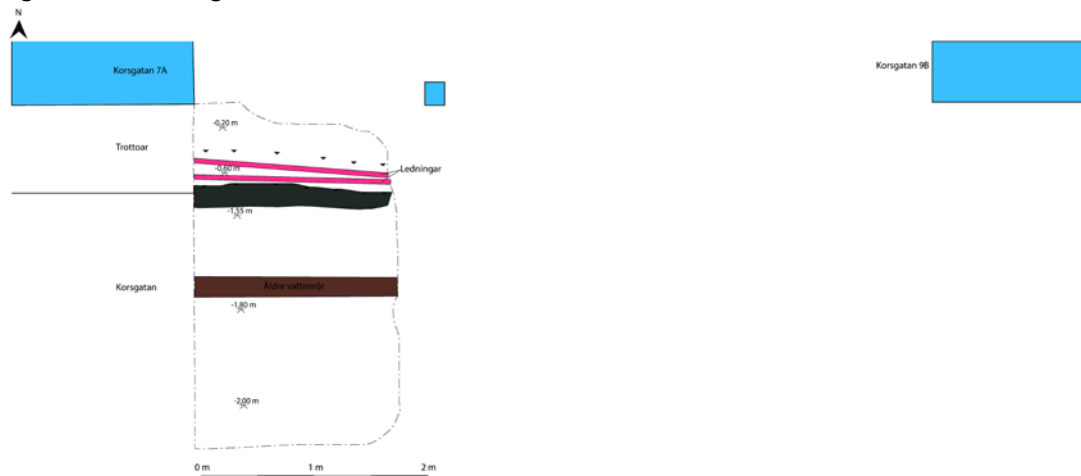
Balic (in print) 2014. Kv Trädgården 11, Lund. Särskild arkeologisk undersökning 2011.

Bevaringskommittén. 1980. *Lunds stadskärna. Bevaringsprogram. Vårfru rote. Lund*.

Johansson Hervén, C. 1998. Kv Trädgården 10, Lund. Arkeologisk förundersökning 1997. *Arkeologiska arkivrapporter från Lund, nr 63*. Kulturen, Lund.

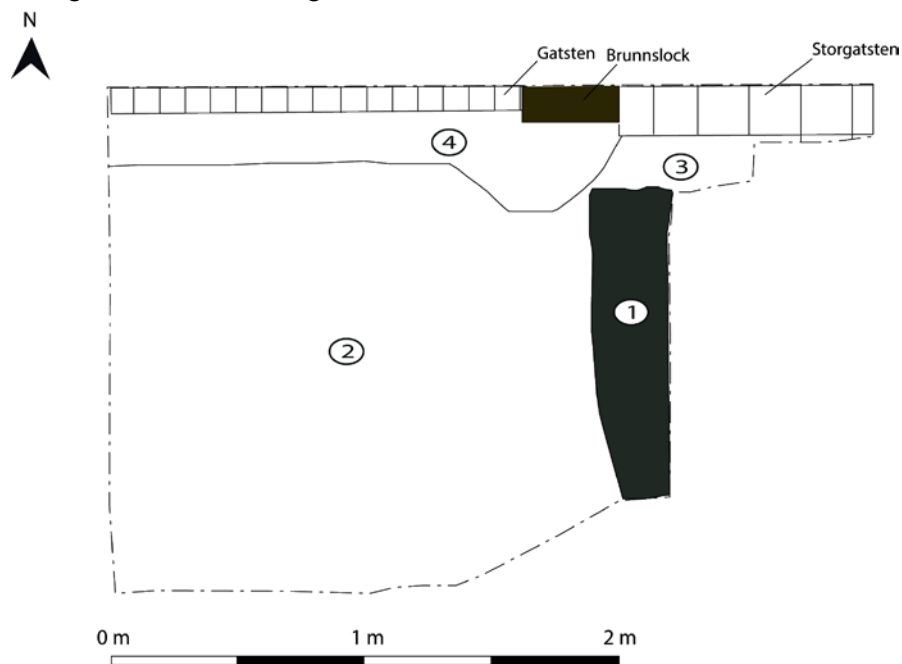
Bilaga 1

Figur 1. Planritning

Planritning över schaktet beläget mellan fastigheterna Korsgatan 7A och 9B. Kulturlagret påträffades i den norra delen av schaktet och är markerat med mörkbrunt.

Figur 2. Sektionsritning.

Schaktets västsektion.

1. Gråsvart lera med inslag av humus. Finkornigt, fett, fuktigt och kompakt. Ett djurben, enstaka kalkfläckar och bränd lera påträffades. Träkol var närvarande. En gul skärva tegel framkom i överytan av kulturlagret men tolkas vara infiltration ovanifrån. Kulturlagret tolkas som ett odlingslager, med möjlig medeltida datering. Inga fynd framkom.
2. Ljusbeige sand som tillkommit som återfyllnad i tidigare rörschakt. Sentida.
3. Brun sand. Fyllningslager i rörschakt. Sentida.
4. Makadam och grus. Sentida bärlager.

Arkeologiska arkivrapporter från Lund har övergått i serien Kulturmiljörapporter fr.o.m. 2013.

I serien Kulturmiljörapporter har utgivits:

2013

- 2013:1 Kv Billegården 21, Lund. Geoteknisk undersökning 2012. Gertie Ericsson.
2013:2 Kv Apotekaren 11 (fd 9), Lund. Geoteknisk undersökning 2012. Gertie Ericsson.
2013:3 Ventlinge 44:1, Mörbylånga kommun. Antikvarisk medverkan 2012-13. Henrik Borg.
2013:4 Stora Råby 34:7, fornlämning nr 10 i Stora Råby socken, Lunds kommun. Arkeologisk förundersökning 2012. Jan Kockum.
2013:5 Kv Saluhallen1, Lund. Arkeologisk förundersökning 2011-2012. Ivan Balic.
2013:6 Innerstaden 2:1 - Krafts torg och Kungsgatan, Lund. Arkeologisk förundersökning 2012. Nicklas Kronroth.
2013:7 Stora Råby 34:7/väg 887, fornlämning nr 10 i Stora Råby socken, Lunds kommun. Arkeologisk förundersökning 2012. Nicklas Kronroth
2013:8 Innerstaden 2:1 – Clemenstorget, Lund. Arkeologisk förundersökning 2012. Nicklas Kronroth.
2013:9 Kv Sjöjungfrun 11, Trelleborg. Arkeologisk förundersökning 2010. Claes Theliander.
2013:10 Kv Repslagaren 29, Lund. Geoteknisk undersökning 2013. Gertie Ericsson.
2013:11 Kv Svaneluckyan m. fl. Lund. Förundersökning 2012. Ivan Balic.
2013:12 Kv Döbeln 2 och 3, Lund. Geoteknisk undersökning 2013. Gertie Ericsson.
2013:13 Nöbbelöv 22:1, fornlämning nr 24 i Norra Nöbbelövs socken, Lunds kommun. Arkeologisk förundersökning 2012. Nicklas Kronroth.
2013:14 Kv Södertull 10 och 30, Lund. Geoteknisk undersökning 2011-2012. Gertie Ericsson.
2013:15 Kv Trädgården 11, Lund. Geoteknisk undersökning 2011. Gertie Ericsson.
2013:16 Kv Thor 6, Ystad. Arkeologisk förundersökning 2010. Adam Bolander och Gertie Ericsson.
2013:17 Kv Grynmalaren 31, Lund. Arkeologisk förundersökning 2013. Nicklas Kronroth.
2013:18 Måketorpsboden på Kulturen, Lund. Byggnadsarkeologisk undersökning 2013. Gunilla Gardelin och Karl-Magnus Melin.
2013:19 Utgår.
2013:20 Kv Billegården 21, Lund. Arkeologisk förundersökning 2013. Ivan Balic.
2013:21 Kv Fredrik 8, Ystad. Geoteknisk undersökning 2013. Gertie Ericsson.
2013:22 Kv Sankt Peter 10, Lund. Arkeologiska förundersökningar 2008. Karl-Magnus Lenntorp.
2013:23 Innerstaden 2:1 – Västra Mårtensgatan, Lund. Arkeologisk förundersökning 2013. Aja Guldåker.
2013:24 Kv Winstrup 1, Lund. Arkeologisk förundersökning 2012. Nicklas Kronroth.
2013:25 Kv Gylleholm 11- Innerstaden 2:1, Lund. Arkeologisk förundersökning 2013. Aja Guldåker.
2013:26 Kiliansgatan, Lund. Arkeologisk förundersökning 2013. Nicklas Kronroth.
2013:27 Kv Paradis 47, Lund. Arkeologisk förundersökning 2013. Nicklas Kronroth.

2014

- 2014: 1 S:t Botulf 14, Lund. Antikvarisk rapport 2013-2014. Carita Eskeröd.
2014:2 S:t Peter 28, Lund, Ekska huset. Antikvarisk medverkan 2013. Carita Eskeröd.
2014:3 Innerstaden 2:1 – Västra Mårtensgatan. Arkeologisk förundersökning 2013. Nicklas Kronroth.
2014:4 Kv Paradis 51, Lund. Arkeologisk förundersökning 2013. Nicklas Kronroth.
2014:5 Innerstaden 2:1 – Västergatan, Trelleborg. Arkeologisk förundersökning 2013. Nicklas Kronroth.
2014:6 Innerstaden 2:1 – Stora Södergatan, Lund. Arkeologisk förundersökning 2013. Nicklas Kronroth.
2014:7 Lusthuset på Spydebergs Prästgård, Norge. Arkeologisk förundersökning 2014. Aja Guldåker.
2014:8 Kv Ängen 9, Lund. Arkeologisk förundersökning 2013. Gertie Ericsson.
2014:9 Kv Gärdet 10, Lund. Arkeologisk förundersökning 2013. Nicklas Kronroth.